

دانشگاه قم

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

مبانی فقهی ورزش بانوان و احکام مترتب بر آن

استاد راهنما:

دکتر عبدالله امیدی فرد

نگارش:

زهره معتقدی

۱۳۹۸

تاریخ: ۱۳۹۸/۱۱/۳۰

شماره: ۹۳۱۴۰۶۲۰۱۷

پیوست:

« صورت جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد »

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریعه

جلسه دفاعیه پایان نامه کارشناسی ارشد (ناپيوسته) خانم زهرا معتقدی

رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی به شماره دانشجویی ۹۳۱۴۰۶۲۰۱۷ دوره روزانه

تحت عنوان مبانی فقهی ورزش بانوان و احکام مترتب بر آن

با حضور هیأت داوران در محل دانشگاه قم در تاریخ ۱۳۹۸/۱۱/۳۰ تشکیل گردید. در این جلسه، پایان نامه با موفقیت مورد دفاع

قرار گرفت ☒ قرار نگرفت ☐ و نامبرده نمره با عدد ۱۸-۵۰ با حروف هجده و پنج با

درجه عالی ☐ خیلی خوب ☒ خوب ☐ متوسط ☐ مردود ☐ دریافت نمود.

نام و نام خانوادگی	سمت	مرتبه علمی	امضاء
عبدالله امیدی فرد	استاد راهنما	دانشیار	
محمدجواد حیدری خراسانی	استاد ناظر	استادیار	
علیرضا ابراهیمی	نماینده تحصیلات تکمیلی و ناظر شکلی	استادیار	

مدیر خدمات آموزشی

نام و امضاء

معاون آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشکده

نام و امضاء

نشانی:

قم: جاده قدیم اصفهان،

دانشگاه قم

کد پستی: ۳۷۱۶۱۳۶۶۱۱

تلفن: ۳۲۸۵۳۳۱۱

دور نویس:

معاونت آموزشی ۳۲۸۵۵۶۸۲

معاونت اداری ۳۲۸۵۵۶۸۶

معاونت دانشجویی ۳۲۸۵۵۶۸۸

ماده ۲۳ آیین نامه کارشناسی ارشد سال ۱۳۹۲، نمره پایان نامه در میانگین کل محاسبه نمیشود و ارزشیابی آن به صورت کیفی و به شرح زیر انجام میشود

* مردود (کمتر از ۱۲)
* متوسط (۱۲ - ۱۵/۹۹)
* خوب (۱۶ - ۱۷/۹۹)
* خیلی خوب (۱۸ - ۱۸/۹۹)
* عالی (۱۹ - ۲۰)

۱۳۹۸/۱۱/۲۹

مدیریت تحصیلات تکمیلی
« تعهد نامه اصالت پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد »

اینجانب خانم زهرا معتقدی دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد (ناپوسته) به شماره دانشجویی ۹۳۱۴۰۶۲۰۱۷ در رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی که در تاریخ ۱۳۹۸/۱۱/۳۰ از پایان نامه خود تحت عنوان مبانی فقهی ورزش بانوان و احکام مترتب بر آن با کسب نمره ۱۸٫۳۵ با درجه خیلی خوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم :

(۱) این پایان نامه/رساله حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و.....) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوط ذکر و درج کرده ام .

(۲) این پایان نامه/رساله قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است .

(۳) چنانچه بعد از فراغت تحصیل قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و از این پایان نامه/رساله داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم .

(۴) چنانچه در هر مقطعی زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیریم و دانشگاه قم مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت .

زهرا معتقدی

۹۸/۱۲/۳۰

تاریخ و امضاء

گواهی امضاء

صحت امضای دانشجو مورد تایید میباشد .

نماینده تحصیلات تکمیلی و ناظر شکلی

علیرضا ابراهیمی

تاریخ و امضاء

تشکر و قدردانی

پس از سپاس بیکران از خداوند بزرگ و مهربان، در طلیعه این پایان نامه
از تمامی استادانم که آموزه‌ای از علم و حلم بودند و به من دانش و ارزش
آموختند، تشکر می‌کنم و تلاش آن بزرگواران را ارج مینهم.

به‌ویژه از استاد گرامی جناب آقای دکتر عبدالله/امیدی فرد که راهنمایی
اینجانب را در فرآیند پژوهش و نگارش این پایان نامه برعهده داشتند،
بسیار سپاسگزارم.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۱. مقدمه.....	۹
۲. بیان مسئله.....	۹
۳. سؤال اصلی.....	۱۱
۴. سؤالات فرعی.....	۱۱
۵. اهمیت پژوهش.....	۱۱
۶. فرضیه‌ها.....	۱۱
۷. روش تحقیق.....	۱۱
۸. پیشینه تحقیق.....	۱۲
فصل اول: مفاهیم و کلیات.....	۱۴
۱. مبانی.....	۱۵
۱-۱. مبانی در لغت.....	۱۵
۱-۲. مبانی در اصطلاح.....	۱۵
۲. فقهی.....	۱۶
۱-۲. فقهی در لغت.....	۱۶
۳. فقه.....	۱۶
۱-۳. فقه در لغت.....	۱۶
۲-۳. فقه در اصطلاح.....	۱۷
۴. مبانی فقهی.....	۱۸
۱-۴. مبانی فقهی در لغت.....	۱۸
۲-۴. مبانی فقهی در اصطلاح.....	۱۸

۵. ورزش	۱۹
۱-۵. ورزش در لغت	۱۹
۲-۵. ورزش در اصطلاح	۱۹
۱-۲-۵. اقسام ورزش	۲۰
۲-۲-۵. فواید ورزش	۲۱
۳-۲-۵. تاریخچه ورزش	۲۴
۶. تربیت بدنی	۲۸
۱-۶. تربیت بدنی در لغت	۲۸
۲-۶. تربیت بدنی در اصطلاح	۲۹
۱-۲-۶. اهداف تربیت بدنی	۲۹
۷. لهُو و لعب	۳۰
۱-۷. لهُو و لعب در لغت	۳۰
۲-۷. لهُو و لعب در اصطلاح	۳۰
۸. الرياضه	۳۱
۹. بانوان	۳۱
۱۰. پوشش	۳۲
۱-۱۰. ستر	۳۲
۱-۱-۱۰. ستر در لغت	۳۲
۲-۱-۱۰. ستر در اصطلاح	۳۳
۲-۱۰. حجاب	۳۳
۱-۲-۱۰. حجاب در لغت	۳۳
۲-۲-۱۰. حجاب در اصطلاح	۳۴
۳-۱۰. لباس	۳۴
۱-۳-۱۰. لباس در لغت	۳۴
۲-۳-۱۰. لباس در اصطلاح	۳۵
۴-۱۰. سرابیل	۳۵
۱-۴-۱۰. سرابیل در لغت	۳۵
۲-۴-۱۰. سرابیل در اصطلاح	۳۵

۳۶	 ۵-۱۰. جلابیب
۳۶	 ۱-۵-۱۰. جلابیب در لغت
۳۶	 ۲-۵-۱۰. جلابیب در اصطلاح
۳۷	 ۶-۱۰. خمر
۳۷	 ۱-۶-۱۰. خمر در لغت
۳۷	 ۲-۶-۱۰. خمر در اصطلاح

فصل دوم: حکم فقهی ورزش بانوان ۳۸

۳۹	 ۱-۲. گفتار اول: اثبات حکم فقهی از حجج و امارات
۳۹	 ۱-۱-۲. دلایل عام جواز انجام ورزش و فعالیت های بدنی در منابع فقهی
۳۹	 ۱-۱-۱-۲. کتاب
۴۷	 ۲-۱-۱-۲. سنت
۵۳	 ۳-۱-۱-۲. عقل
۵۴	 ۲-۱-۲. دلایل خاص مشروعیت ورزش بانوان
۵۴	 ۱-۲-۱-۲. آیات
۵۶	 ۲-۲-۱-۲. روایات
۵۸	 ۳-۲-۱-۲. عقل
۶۰	 ۲-۲. گفتار دوم: مقتضای اصل
۶۰	 ۱-۲-۲. اصله البرائت
۶۰	 ۱-۱-۲-۲. برائت شرعی
۶۱	 ۲-۱-۲-۲. برائت عقلی
۶۱	 ۲-۲-۲. اصله الصحه
۶۱	 ۱-۲-۲-۲. اصل صحت به مفهوم جواز تکلیفی
۶۲	 ۲-۲-۲-۲. اصل صحت به مفهوم وضعی
۶۲	 ۳-۲-۲. اصله الاباحه
۶۳	 ۴-۲-۲. اصله الحلیه
۶۳	 ۵-۲-۲. استصحاب

فصل سوم: احکام فقهی ورزش بانوان.....	۶۶
۱-۳. گفتار اول: وجوب حجاب.....	۶۷
۱-۱-۳. دلایل فقهی و فلسفی حجاب.....	۶۷
۱-۱-۱-۳. حرمت و احترام زن.....	۶۷
۲-۱-۱-۳. پرهیز از مفسده.....	۶۸
۲-۱-۳. ادله وجوب حجاب.....	۶۹
۱-۲-۱-۳. قرآن.....	۶۹
۲-۳-۱-۳. روایات.....	۷۴
۲-۳. گفتار دوم: پوشش بانوان در ورزش.....	۷۷
۱-۲-۳. پوشش بانوان در ورزش پرورشی.....	۷۷
۱-۱-۲-۳. پوشش در برابر زن مسلمان در باشگاه.....	۷۸
۲-۲-۳. پوشش بانوان در ورزش های قهرمانی و حرفه ای و همگانی.....	۷۹
۱-۲-۲-۳. پوشش در برابر زنان غیرمسلمان بدون حضور نامحرم.....	۷۹
۲-۲-۲-۳. شرکت در مسابقات بین المللی در حضور مردان نامحرم.....	۸۰
۳-۲-۳. عدم جواز پوشش لباس ورزشی مختص مردان برای بانوان.....	۸۰
۳-۳. گفتار سوم: بررسی قواعد فقهی ناظر به ورزش بانوان.....	۸۲
۱-۳-۳. اشتراط عدم تبرج و خودنمایی در ورزش بانوان.....	۸۲
۱-۱-۳-۳. تبرج در آیات.....	۸۲
۲-۱-۳-۳. تبرج در روایات.....	۸۳
۳-۱-۳-۳. لباس شهرت.....	۸۵
۲-۳-۳. اشتراط عدم اختلاط با نامحرم در ورزش بانوان.....	۸۷
۱-۲-۳-۳. دلیل قرآن.....	۸۷
۲-۲-۳-۳. روایات.....	۸۸
۳-۲-۳-۳. حکم اختلاط در ورزش های مختلف.....	۸۹
۴-۲-۳-۳. حکم دآوری مسابقات قهرمانی توسط غیر همجنس.....	۹۰
۳-۳-۳. اشتراط عدم همراهی ورزش با تزیین حق شوهر.....	۹۱
۱-۳-۳-۳. ادله قائلان به عدم جواز خروج زن از منزل در صورت عدم تنافی با حق شوهر...۹۲	۹۲
۲-۳-۳-۳. ادله قائلین به جواز خروج زن از منزل در صورت تنافی با حق شوهر.....	۹۶

۳-۳-۳-۳	عدم تضییع حق شوهر در ورزش	۹۷
۳-۳-۴	اشتراط عدم همراهی ورزش با غنا و موسیقی حرام	۹۸
۳-۴-۱	ادله فقهی حرمت غنا	۹۸
۳-۴-۲	غنا در ورزش	۱۰۳
۳-۴-۳	ادله فقهی حرمت رقص	۱۰۵
۳-۵	اشتراط عدم اضرار به خود و دیگران در ورزش بانوان	۱۰۶
۳-۵-۱	قاعده لاضرر	۱۰۷
۳-۵-۲	دلیل قاعده	۱۰۷
۳-۴	گفتار چهارم: حکم «نگاه» در ورزش بانوان	۱۱۰
۳-۴-۱	ادله نگاه	۱۱۰
۳-۴-۱-۱	قرآن	۱۱۰
۳-۴-۱-۲	روایات	۱۱۲
۳-۴-۲	آراء فقها در باب نگاه	۱۱۳
۳-۴-۳	نگاه مرد به زن	۱۱۳
۳-۴-۱	نگاه مرد به فعالیت‌های ورزشی بانوان	۱۱۴
۳-۴-۲	عکاسی و فیلمبرداری از ورزش بانوان نامحرم	۱۱۴
۳-۴-۴	نگاه زن به زن	۱۱۷
نتیجه‌گیری		۱۱۸
منابع		۱۲۱

چکیده

ورزش بانوان یکی از موضوعات مورد توجه بشری است که به دنبال تغییر سبک زندگی مدرن، در سراسر جهان فراگیر گشته است. با توجه به تفاوت آفرینش زن و مرد و اختلاف حقوق و تکالیف زن و مرد از نظر اسلام و تعارض آن با فرهنگ فمینیستی مروج برابری کامل زن و مرد در غرب، قطعاً در برخی امور مربوط به ورزش بانوان بر مبنای ورزش متداول در جهان که مبتنی بر فرهنگ انسانگرایی غرب است، به مواردی بر می‌خوریم که نیازمند رجوع به ادله شرعی و جستجو در مصادر و منابع فقهی شیعه می‌باشد. در این پژوهش به بررسی این موارد پرداخته شده است. روش پژوهش حاضر از نوع توصیفی - تحلیلی می‌باشد و برای جمع‌آوری اطلاعات از رویکرد اسنادی و گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای استفاده شده است. نتایج این پژوهش نشانگر آن است که بنابر آیات و روایات نقل شده در اهمیت تندرستی و ورزش به صورت مطلق و آیات و روایات نقل شده در خصوص ورزش بانوان و دلیل عقل و بنا بر اقتضای اصول عملیه، انجام فعالیت‌های ورزشی برای بانوان جایز است. پوشش بانوان در برابر نامحرم در فعالیت‌های ورزشی با توجه به ادله قرآنی و روایی نباید منافاتی با حجاب اسلامی که پوشش تمام بدن به استثنای صورت و دو دست تا مچ می‌باشد، داشته باشد. پوشش زن در برابر زن بدون حضور نامحرم به مقدار ستر عورتین (در صورت عدم تلذذ و خوف از فتنه) می‌باشد. فعالیت‌های ورزشی نباید با موارد حرام همراه باشد. از جمله موارد حرام عبارت است: تبرج و خودنمایی، اختلاط با نامحرم به دلیل احتمال بروز برخی مفاسد همچون تبرج، نگاه آلوده، و تماس بدنی، ورزش همراه با غنای لهوی، تضییع حق شوهر و ضرر به خود و دیگری. نگاه زن به ورزش زنان به شرط عدم تلذذ جایز است. نگاه مردان به ورزش بانوان و تماشای فیلم آن به دلیل تلذذ و خوف افتادن در حرام جایز نیست.

واژگان کلیدی

ورزش بانوان، فقه ورزش، پوشش، تبرج، اختلاط زن و مرد، نگاه.

۱. مقدمه

اسلام در شرایطی ظهور کرد که در تمام جهان، حقوق زنان نادیده گرفته می‌شد یا هیچ حقوقی برای ایشان در نظر گرفته نمی‌شد. اسلام جایگاهی انسانی برای زن در نظر گرفت و برای هریک از زنان و مردان حقوق و تکالیف متعددی بر مبنای تفاوت‌های تکوینی ایشان در مسیر رسیدن به کمال در نظر گرفت. این احکام الهی ثابت و همیشگی بوده و قابل تغییر نیستند. با پیشرفت صنایع و ورود به دنیای مدرن و بنابر مقتضیات زمان، مسائل جدیدی در زندگی بشر دیده شد که تا پیش از آن در روند زندگی پیشینیان هرگز دیده نشده و یا از اهمیت کمی برخوردار بوده است. این مسائل که از ضروریات زندگی به شیوهی مدرن و امروزی است، نیازمند بررسی جدی از سوی کارشناسان فقهی می‌باشد تا از هرگونه تعارض و تضاد با آن چه شارع مقدس برای رسیدن به کمال بشری از انسان خواسته است، جلوگیری گردد.

یکی از مسائلی که ابتدا در غرب و سپس در تمام دنیا فراگیر گشت، مسئله ورزش و در کنار آن مسابقات بین‌المللی و ملی می‌باشد. هر چند پیش از این، به این مسئله ذیل عنوان سبق و رمایه در بخشی از کتب فقهی فقه‌های متقدم و متاخر پرداخته شده است اما در بسیاری از موارد، نیازمند بررسی‌های جدید و استخراج احکام فقهی متناسب با مسائل جدید در رشته‌های ورزشی می‌باشد. با توجه به روند رو به رشد مشارکت بانوان در ورزش‌های همگانی، قهرمانی و حرفه‌ای و عدم ورود علمای متقدم به این مسئله به دلیل عدم مبتلا به بودن، بررسی مبانی فقهی و احکام ورزش بانوان لازم و ضروری به نظر می‌رسد.

۲. بیان مسئله

هدف خداوند از خلقت بشر رسیدن به کمال و شناخت معبود است و انسان باید نهایت تلاش خویش را برای رسیدن به کمال و سعادت به کار گیرد. یکی از راه‌های رسیدن به کمال، سلامت جسم و روح است تا انسان به کمک آن به عبادت خدای متعال بپردازد. از وجوه هویت انسان، جسم اوست که در قبال حفظ سلامت و رشد آن در پیشگاه خداوند مسئول است. روایات بسیاری از رسول گرامی اسلام (ص) و امامان معصوم (ع) درباره حفظ سلامتی جسم و قوت بدن نقل شده است. چنان‌که پیامبر اکرم (ص) می‌فرمایند:

المومن القوى خيرُ من المومن الضعيف^۱... شخص با ایمان قوی و نیرومند از شخص با ایمان ضعیف، بهتر و دوست‌داشتنی‌تر است.

و نیز امام حسین(ع) فرمودند:

بادرو بالصحه اجسام فی مده الاعمار^۲. در تمام طول عمر خود به صحت و تندرستی بدن‌هایتان مبادرت بورزید.

از دیدگاه اسلام، ورزش عملی لغو محسوب نمی‌شود، چرا که گفتار یا رفتاری لغو و بیهوده است که فایده مشروع و عقل پسند نداشته باشد. در صورتی که علاوه بر فواید جسمی و روحی که برای ورزش ثابت شده است، قوی بودن و برخورداری از سلامتی جسم در اسلام توصیه می‌گردد و درخواست سلامت و قوت بدن از دعاها و وارد شده از معصوم (ع) است.

آیات و روایات فراوانی نیز بر افزایش توانمندی و قدرت افراد امت اسلامی تأکید کرده‌اند. چراکه اسلام خواهان جامعه‌ای سالم و با نشاط و نیرومند است که جز با وجود زنان و مردان قدرتمند میسر نمی‌شود. با توجه به این آیات و روایات در ضرورت تقویت بنیه جامعه اسلامی و قدرت دفاعی، اهمیت بسزای ورزش مورد توجه قرار می‌گیرد. روایات بسیاری نیز به فراگیری ورزش و آموزش آن به فرزندان پسر سفارش کرده‌اند. اما در این میان در بین آیات و روایات، به امر ورزش بانوان به طور مستقیم پرداخته نمی‌شود. از آنجا که زنان نیمی از پیکره جامعه اسلامی را تشکیل می‌دهند، در عصر جدید نمی‌توان مسئله ورزش بانوان را نادیده گرفت، چراکه در جوامع امروزی، با توجه به فواید جسمی و روانی ورزش این مسئله هم جایز و هم لازم دانسته شده است. بنا بر ادله روایی در اسلام برخی ورزش‌ها، مورد تشویق و ترغیب شرع قرار گرفته است از قبیل مسابقات تیراندازی، اسب‌دوانی و یادگیری شنا. اما آیا این ورزش‌ها خاص مردان است یا زنان نیز می‌توانند در این میادین حضور پیدا کنند؟ و در صورت صحت جواز حضور زنان در میادین ورزشی آیا باید شرایط ویژه‌ای برای آنان در نظر گرفته شود یا خیر؟ در این پایان‌نامه سعی داریم از منظر دین اسلام با توجه به جایگاه ویژه زن در اسلام، احکام فقهی ورزش بانوان را مطرح نمائیم.

۱. مجلسی، محمد تقی، بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۱۸۴.

۲. همان، ج ۶، ص ۱۲۰.

۳. سؤال اصلی

سؤال اصلی این پایان‌نامه عبارت است از:

حکم فقهی ورزش بانوان چیست؟

۴. سؤالات فرعی

۱. ادله و مستندات ورزش بانوان چه می‌باشد؟

۲. نقطه اختلاف و اشتراک ورزش زنان و مردان چیست؟

۳. شرایطی که در هنگام ورزش مباح برای بانوان باید رعایت گردد کدام است؟

۵. اهمیت پژوهش

ورزش بانوان امروزه یکی از موضوعات مهم و مورد توجه بشری است که با توجه به سبک زندگی جدید بشر، امری لازم و فراگیر در تمام دنیا می‌باشد. با توجه به گستردگی ورزش در بین بانوان در کشورهای اسلامی و مسائل جدیدی که در ارتباط با ورزش بانوان مطرح می‌گردد، ضرورت بررسی مجدد منابع فقهی در این مسئله رایج با توجه به سؤالاتی که در زمینه حضور در میادین ورزشی و مسائلی همچون حضور زنان در ورزشگاه‌ها در جامعه به وجود آمده است، لازم می‌آید تا شرایط و احکام مربوط با این مسئله فراگیر ملی و بین‌المللی به درستی روشن گردد، تا آنچه از ورزش بانوان مشروع است، شناخته و ترویج گردد و آنچه غیر شرعی است حذف گشته و از اجرای آن در جامعه اسلامی جلوگیری گردد.

۶. فرضیه‌ها

۱. ورزش بانوان از دیدگاه اسلام جایز می‌باشد ولی با توجه به تفاوت زن و مرد، در برخی

موارد با احکام فقهی مرتبط با مردان اختلاف دارد.

۲. ادله فقهی ورزش بانوان عبارت است از آیات، روایات، عقل و اصول عملیه.

۳. انجام فعالیت‌های ورزشی توسط بانوان در صورت عدم فساد جایز است.

۷. روش تحقیق

روش پژوهش حاضر از نوع توصیفی - تحلیلی می‌باشد و برای جمع آوری اطلاعات از

رویکرد اسنادی استفاده شده است. در این تحقیق با مطالعه عمیق اطلاعات و منابع موجود و با

بررسی تحلیلی کتب فقهی به استدلال و استخراج مبانی فقهی و احکام ورزش بانوان پرداخته شده است. روش اجرا و گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای شامل مشاهده، واکاوی متون علمی و مرور و بازبینی مقالات و پایان نامه‌های مرتبط با موضوع تحقیق بوده است و نتایج به صورت کیفی و محتوایی مورد بررسی قرار گرفته است.

۸. پیشینه تحقیق

در زمینه ورزش بانوان تحقیقات گسترده‌ای از جهت علمی، پزشکی و بین‌المللی صورت گرفته است و از جهت فقهی نیز کتاب‌هایی نگاشته شده است. نخستین بار حسین صبوری در سال ۱۳۷۱ در کتاب ورزش در اسلام، در صفحاتی از کتاب به مبحث ورزش بانوان در اسلام پرداخت. در این کتاب وی پس از بیان مشروعیت ورزش بانوان، به و بررسی نظرات مخالفان و موافقان ورزش بانوان پرداخته و سپس به بیان فتاوی مراجع تقلید در احکام مبتلا به در ورزش بانوان می‌پردازد. اما از آن جا که این کتاب در موضوع ورزش به طور عام نگاشته شده است، مسائل فراوانی را در زمینه ورزش شامل می‌شود و به همین دلیل بیش از چند صفحه به موضوع ورزش بانوان اختصاص نیافته است. پس از او حسن هاشمی نوربخش نیز در فصلی با همین عنوان در کتاب ورزش از دیدگاه اسلام، در سال ۱۳۸۴ این مسئله را مورد بررسی قرار داد. وی به بررسی برخی منابع فقهی در جواز ورزش بانوان پرداخته و سپس به شیوه پرسش و پاسخ، فتاوی مراجع در مسائل مربوط به ورزش بانوان را مطرح می‌سازد. حسین صبوری در سال ۱۳۸۴ کتاب دیگری با عنوان اصول عمومی تربیت بدنی بانوان می‌نگارد و در کنار طرح مباحث علمی مرتبط با ورزش بانوان در صفحاتی به بیان نظر اسلام به طور مختصر در خصوص ورزش بانوان می‌پردازد. در این کتاب آیاتی که مشروعیت ورزش را به طور مطلق ثابت می‌کند، به خوبی بیان می‌گردد. نظر موافقان و مخالفان ورزش بانوان مورد بررسی قرار می‌گیرد و به برخی احکام فقهی و شرایط ورزش بانوان پرداخته می‌شود. اما این مطالب تنها دو فصل از کتاب را شامل شده و بیش از نیمی از کتاب به تاریخچه ورزش و ورزش بانوان، فواید علمی ورزش و مباحث علمی اصول تربیت بدنی بانوان تعلق دارد. فاطمه زند اقطاعی در سال ۱۳۹۲ در کتابی با عنوان الگوی اسلامی ورزش بانوان، به‌طور مستقل به بررسی ورزش بانوان

می‌پردازد. در این کتاب به مبانی فقهی ورزش بانوان و برخی احکام مرتبط با ورزش بانوان پرداخته است. این کتاب پژوهشی قابل توجه در زمینه ورزش بانوان می‌باشد، هرچند برخی مسائل مرتبط مثل غنا و تضییع حق شوهر در ورزش بانوان در این کتاب مطرح نشده است و تطبیق مسایل با ورزش بسیار کلی صورت گرفته و جزییات و تفاوت مسائل در انواع ورزش و شرایط مختلف در ورزش مطرح نشده است. پس از او ماهرخ غفاری متین در سال ۱۳۹۳ در کتاب نگاهی فقهی به ورزش بانوان، به این موضوع از منظر فقهی پرداخته است. در این کتاب منابع فقهی ورزش بانوان بیان شده است. وی در بیان احکام ثانویه اشتراط‌هایی را مطرح می‌سازد و عدم لحاظ این شروط در ورزش را جایز نمی‌داند، اما در توضیح آن‌ها به ارائه فتوای مراجع اکتفا می‌کند.

همچنین خانم جمیله جمال عباسی در سال ۱۳۹۰ پایان‌نامه‌ای با عنوان احکام فقهی ورزش بانوان با توجه به قوانین و مقررات بین‌المللی در مجامع ورزشی و مسابقات، دانشگاه آزاد شهر ری نگاشته است. این پایان‌نامه نیز چندین فصل را به تاریخچه ورزش و مسابقات بین‌المللی و نظرات فلاسفه و بزرگان اختصاص داده است و به مبانی فقهی و حقوقی مسابقات بین‌المللی توجه بیشتری دارد، اما در زمینه مبانی فقهی ورزش بانوان و احکام مرتبط به آن صفحات کمتری را اختصاص داده است.

فصل اول:

مفاهیم و کلیات

۱. مبانی

۱-۱. مبانی در لغت

مبانی در جمع به معنای امری که تکیه‌گاه و زیربنای امر دیگر قرار دارد و نیز به معنای پایه‌ای است که اجزای دیگر مجموعه بر آن نهاده می‌شود. در لغت‌نامه‌ها و فرهنگ‌های فارسی مبانی را به معنای بنیان‌ها، بنیادها، اساس‌ها، پایه‌ها و شالوده‌ها ترجمه کرده‌اند.^۱

۱-۲. مبانی در اصطلاح

در معنای اصطلاحی مبانی در دو معنا به کار می‌رود:

۱. مبانی به معنای ادله: گاهی مبانی به معنای ادله به کار می‌روند به دلیل آن که زیربنا و پشتوانه اثبات علمی یک مسئله می‌باشد. به عبارت دیگر مبانی به معنای پایه منبع و منشأ استدلالی در مسائل یک علم می‌باشد و اگر دلیل مطلب علمی باطل گردد، به صورت طبیعی آن مسئله علمی هم فرو می‌ریزد.

۲. مبانی به معنای مفروضات و اصول موضوعه: گاه «مبانی» در مورد اموری که در یک رشته علمی مفروض و مسلم گرفته می‌شوند، به کار برده می‌شود. بنابراین در آن رشته علمی بر آنها استدلال نمی‌شود. مبانی بدین معنا دو کاربرد عام و خاص دارند.

الف) کاربرد عام

اموری که قطعی گرفته می‌شوند، اعم از اینکه بدیهی و بی‌نیاز از استدلال باشند یا اینکه نظری و نیازمند استدلال باشند، ولی در آن رشته علمی بر آنها استدلال نمی‌شود.

ب) کاربرد خاص

اموری که مسلم فرض می‌شوند، اما بدیهی نیستند، بلکه به استدلال نیاز دارند ولی در رشته علمی مورد استفاده، بر آنها استدلال نمی‌شود، بلکه اثبات شده فرض می‌شوند.^۲ به تعبیر دیگر مبانی علم، گاهی عامه است یعنی آنچه همه علوم بر آن استوار است، مانند عدم تناقض یا هوهویت و گاهی مبانی علم، خاصه است یعنی علم خاصی بر آن استوار است، مانند مبانی

۱. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ج ۴۰، ص ۸۳۵۲؛ انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، ج ۲، ص ۶۵۹۱؛

عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، ص ۹۱۴، معین، محمد، فرهنگ معین، ص ۱۳۷۹.

۲. ضیائی‌فر، سعید، فلسفه فقه، ج ۱، ص ۲۶۲ - ۲۶۱.

کلامی علم فقه. در این پژوهش مبانی به معنای اول یعنی ادله به کار می‌رود.

۲. فقهی

۱-۲. فقهی در لغت

آنچه منسوب و مربوط به فقه است.^۱

۳. فقه

۱-۳. فقه در لغت

فقه دارای یک ریشه بوده و از نظر صرفی صحیح در مقابل ناقص است. لغت‌شناسان عرب واژه «فقه» را «مطلق فهم، علم و ادراک» معنا کرده‌اند.^۲

همچنین ابن اثیر می‌گوید:

در حدیث ابن عباس، در دعایی که راجع به او آمده، پیامبر(ص) فرمودند: «اللَّهُمَّ فَقهْهُ فی الدِّینِ وِ عِلْمُهُ التَّوْبِلِ بهِ ای فَهْمُهُ وِ الْفَقْهُ فی الْاَصْلِ الْفَهْمِ». «خدایا وی را در دین فقیه گردان و تآویل را به او بیاموز. یعنی فهم به او مرحمت فرما. چون فقه در اصل به معنای فهم است.^۳

راغب اصفهانی می‌گوید:

فقه رسیدن به علم غایب به وسیله علم شاهد است و فقه اخص از علم است. قرآن کریم می‌گوید: «فَمَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا».^۴ این قوم را چه شده است که نمی‌خواهند سخنی را دریابند؟ یا «وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ».^۵ و غیر آن از آیات قرآن.^۶

در قرآن کریم واژه فقه، به کار نرفته است، اما مشتقات دیگر این ماده، مکرر به کار رفته و

۱. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، ص ۱۹۵؛ معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، ص ۴۶۹.

۲. ابن‌منظور، محمد بن کرم، لسان العرب، ج ۱۳، ص ۵۵۲؛ جوهری، اسماعیل بن حماد، الصحاح، ج ۶، ص ۲۲۴۳.

۳. ابن اثیر، مبارک بن محمد، النهایه فی غریب الحدیث والاثار، ص ۴۶۴.

۴. نساء، ۷۸.

۵. منافقون، ۷.

۶. راغب اصفهانی، حسن بن فضل، المفردات فی غریب القرآن، ج ۲، ترجمه سید غلامرضا خسروی، ص ۳۸۴.

در تمام این کاربردها به معنای لغوی آن (مطلق فهم یا فهم با دقت و تأمل) می‌باشد.^۱

۲-۳. فقه در اصطلاح

۱. فقه در معنای اصطلاحی گاهی در اطلاق عام به کار رفته است. این واژه که در طول تاریخ چندین بار تزییق شده است، ابتدا از عمومیت خارج شده و به معنای علم به شریعت مورد استفاده قرار گرفت که شریعت شامل اصول اعتقادات و تعالیم اخلاقی و اعمال جسمانی و معرفت النفس بود. «فقه» در این کاربرد مترادف «علم و فهم دین اسلام»^۲ و فقیه به معنای شخص آشنا به مجموعه دین است و از این تعبیر با عنوان فقه اکبر یاد شده است.

۲. اطلاق خاص: این واژه بعدها با حصر و کاربرد مواجه شده و در معنای «علم به حلال و حرام و احکام عملی و قراردادی از دین اسلام» به کار رفت. این واژه در اصطلاح معاصر به مجموعه مسائلی اطلاق می‌گردد که کاشف از حلال و حرام و سایر اعتبارات الهی است و با تلاش و اجتهاد فقیه از منابع و مستندات شناخته شده استخراج می‌گردد. به تعبیر دیگر رشته‌ای علمی که احکام شرعی فرعی به صورت روشمند و بر اساس ضوابط و قواعدی که غالباً در علم اصول ساخته و پرداخته شده است، از منابع آن استخراج می‌گردد.

شهید ثانی فقه را «العلم بالاحکام الشرعیه العلمیه المکتب من ادلتها التفصیلیه» تعریف می‌کند و بسیاری از فقها و اصولیین فقه را این گونه تعریف کرده‌اند: «العلم بالاحکام الفرعیه عن ادلتها التفصیلیه». این تعریف که صاحب معالم بر معنای اصطلاحی فقه ذکر نموده است طی پنج قرن گذشته تقریباً دست‌نخورده باقی مانده است. صاحب معالم سپس به توصیف یک‌یک قیود این تعریف و فوائد آنها بدین شرح می‌پردازد:

۱. علم به احکام: با افزودن قید احکام، علم به ذات و علم به ویژگی‌های آن ذات و علم به افعال از تعریف خارج می‌شود.

۲. با قید «شرعی» علم به احکام غیرشرعی همچون منطق و ادبیات خارج می‌شود.

۳. با قید «فرعی» تعریف شامل علم به اصول دین نخواهد بود.

۱. ر. ک: نساء، ۷۸؛ انعام، ۶۵؛ اعراف، ۱۷۹ و

۲. ابن‌منظور، حمد بن کرم، لسان العرب، ج ۱۳، ص ۵۵۲.